

Körösényi Dániel

A kultúraátörökítés médiumai – Tanulmányok Tari János tiszteletére

(Spannraft Marcellina és Tari János Szerk.)

Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2018.

Unikális könyvet tart kezében az olvasó, ha Tari János 60. születésnapjára készült köszöntőkötetét forgatja. Tari János eddigi életműve szinte egyedülállóan sokrétű, azt a tudomány, a művészet és az oktatás fogalmi háromszöge csak nagyvonalakban képes lefedni. Erre a három pillérre rakódtak rá az évtizedek alatt azok az eredmények, alkotások, barátságok, tanárok és tanítványok, kollégák és iskolák, melyek őt ma elhelyezik a néprajz és antropológia, a népzene és néptánc, a filmek és múzeumok, a digitális fejlődés és az innovatív oktatás sajátos kapcsolódási hálójában. A tradíció és a modernitás kettős hatása veszi őt körbe, és jelen tanulmánykötetben is ez a kettősség tükröződik a négy fejezetben, négy különböző perspektívában, melyek mégis folyton összefüggenek s hoznak létre egy különleges Tari-diszciplínát.

A tiszteletüket és barátságukat lerovó szerzők maguk is a hazai és nemzetközi tudományos és művészeti élet széles palettáját tárják elénk. Rendhagyó módon a kötet, köszöntőkkel indul, melyeket szóban vagy videóüzenetben tettek meg, így véve részt a születésnapjára tartott konferencián. Balla Péter, Voigt Vilmos, Csanády Márton, Komlósi Piroska, Mihályffy László, Barabás László, Bogyay Katalin, Sárközy Mátyás és Kárpáti György szavaiból nem csak szeretetük sugárzik, általuk közelebb jutunk Tari Jánoshoz, de nem csak a tudóshoz és filmrendezőhöz, hanem sokkal inkább a küzdő emberhez, küzdő tanárhoz, sőt egy küzdő diákhoz is.

Az első fejezet, a *Művészettörténet, művelődéstörténet, multimedialitás* már címében is szélesre tárja a tudományos-művészeti perspektíva ollóját. Gábor Anna: *Egy 16. századi metszetsorozat összefüggéseiben a jeruzsálemi Salamon templom képzeletbeli rekonstrukciójának mintegy nyomozati jegyzőkönyvét* írja meg. A szerző egy olyan képzeletbeli képzőművészeti és kultúrtörténeti ritkaság felfedezése után kutat, mely több száz évig éreztette hatását. A sajnálatosan ereje teljében elhunyt Sággy Marianne *Cirkusz és kozmosz: a stadion szakralitás és szekularizáció között a késő antik Római Birodalomban* című tanulmányában a cirkusz késői virágzásával foglalkozik abban az időszakban, mikor már keresztény császár állt a birodalom élén, s a gladiátorok kultusza, a véráldozat dicsőítése még mindig a tömegek vérszomját enyhíti. Írásához, mely a fogatok kozmikus

kör(ellipszis)pályának szimbólumrendszerét is felfeji szorosan kapcsolódik Verebélyi Kincső soron következő írása. A *Képek a körhintáról – művelődéstörténeti jegyzetek*ben a szerző Tari János két filmje, a vásári mulattatók életformáját és a körhintákat működtető családok életét feldolgozó *Bolondmalom* és *Ördögmalom* elméleti háttérét kívánja felvázolni, bemutatva benne a körhinta történetét annak ősfarmjától, a lovas diszbemutatótól (carrousel). H. Bagó Ilona egy kiállítás létrehozásának kulisszatitkaiba nyújt betekintést *Eszmélet. Egy radikálisan multimédiás irodalmi vándorkiállítás tapasztalatai* címmel írt beszámolójában. A Tari János közreműködésével létrejött tárlat, mely szakított a körbejárhatóság hagyományos felfogásával, hét plazmatévéen keresztül sugározta az alkotók ösztömvészeti látomásait, ötvözve József Attila kapcsolatában az irodalmat, a zenét és az audiovizualitást. Sz. Fejes Ildikó már nem egy kiállítás, hanem az egyész múzeumi szegmens modernizálódásának folyamatáról ír (*Új technológiák a nemzetközi múzeumi világban*). Az új technológiai trendekről melyek a múzeumok világában futótűzként terjedtek szét, és a „múzeum”, mint ismeretszerzési és ismeretátadási intézmény megváltozott szerepéről, melyben fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a felfedezés, a szórakoztatás, az oktatás, a társadalmi kohézió és a kommunikáció. A fejezet utolsó írása Szabó Zoltán, a *Szó – zene – kép* a néprajzi filmek zenéjének kérdéskörébe kalauzol minket. Szabó évtizedes munkakapcsolata Tari Jánossal és közös munkák sora adta a háttérét a tanulmánynak, mely különböző művészeti ágak találkozásának hatásával és egy film zenei koncepciójának kidolgozási nehézségeivel foglalkozik.

A második rész (*Antropológia, néprajz – fotók és filmek tükrében*) Marcus Banks *Photography in an Indian city: reflections on photo-elicitation* című munkájával kezdődik. Az oxfordi professzor Jamnagar város vizuális megfigyelésével foglalkozó tanulmánya fényképek antropológiai vizsgálati lehetőségeit veszi számba, különös tekintettel az emlékezetre és a múltidézésre. Ebben Banks kitüntetett szerepet szánt a fényképek 17 év utáni reprodukciójának, mellyel a kulturális változások tetten érhetők, valamint a „láthatatlanságnak” mely észrevétlen megfigyelői státusát adja a kutatónak. Kézdi Nagy Géza: *Identitás és túlélési stratégiák, technikák a Mexikó Veracruz és Puebla állam területén élő totonák indiánok társadalmában* című feltáró tanulmányában öt kutatóexpedíció tapasztalatát összegzi. Kézdi a totonák indiánok védekezési mechanizmusát elemzi, melyekkel elkülönülésüket fenntartják a mexikói állammal szemben, és akik napjainkban is küzdenek a kultúrájuk védelméért. Hoppál Mihály *Búcsújárás a magyar néprajzi filmezés történetében* címmel közölte jegyzeteit s eddig rejtegetett dokumentumait. Hoppál szintén Tari Jánossal megélt munkatapasztalatait idézi. Ezen „utazás” során fejt fel a néprajzi filmezés örömeit és nehézségeit, szakmai kérdéseit és velejáróit. Szacsavay Éva *Lélek székben, asztalban* című írásában a népi kultúra egy szokatlan

reprezentánsáról, az asztaltáncoltásról értekeznek. Az irodalom, az etnográfia és a folklorisztika határterületén járunk, s ebben a képmutatókkal és asztaltáncoltatókkal tarkított spiritizmussal átítatott világban mégis bennefoglaltatik a vizuális kultúra teljessége. Zempléni András modern antropológiai cikke a *From the traumas to the self-cult of the Nation. An anthropological analysis of reburial ceremonies in contemporary Hungary* az újratemetési eljárások társadalmi folyamatokba ágyazódásáról szól. Ebben a folyamatban a múlt traumái megszeliődnek az idő múlásával, segítik az embereket a feldolgozásban. S ugyanez az idő segíti az antropológusokat is ezen jelenségek vizsgálatában. Östör Ákos parabolikus tiszteletírást publikált, melynek címe *The filmmaker and the ethnographer: for Tari Janos on his 60th birthday*. Östör végigpásztazza a magyar filmes palettát, s saját emlékei tükrében emlékezik meg Tari Jánosról és a néprajzi és antropológiai filmről.

A harmadik rész a filmelmélet, filmkészítés tárgykörébe kalauzol minket, sok személyes vallomással. Péterffy András *Tépett noteszlapok a kísérletről, a filmkísérletről és a kísérleti filmről* című jegyzetében mintha valós noteszlapok feljegyzéseit tárná elénk. A film valóságát, mint sajátos univerzumot tárja elénk, törvényeivel és hatásaival. Péterffy a kísérlet fogalmi keretét feszegeti, egyszerre tágítja és egyszerre szűkíti a filmalkotás saját határain belülre, s vonatkoztatja a határtágítására, mely egyszersmind létezésünk határait is kihat. Annie Griffin *From theatre through cinema to British television series* című személyes hangvételi írásában a film, a színház és a tévésorozatok összefüggéseiről értekeznek, meglátásait Tari Jánossal való találkozása, barátsága és munkakapcsolata köré csoportosítja. Végül egy második írást is közöl, melyben Tari János tanítványaival történt találkozását és a nekik tartott előadást idézi meg. Rák József *DigiTrendek* címmel ellátott írása igazi szakszerű munka, melyben az analóg és digitális film közötti különbségekre, előnyökre-hátrányokra hívja fel a figyelmet. Aprólékosan elemzi a különböző nyersanyagokat, hogy hogyan igyekszik a digitális filmkép utolérni az analóg kép mélységét és szépségét. Kovács István László *Együttműködés a KRE Bölcsészettudományi Kar és a Hereditas Egyesület között* című visszaemlékezése egy gyümölcsöző kapcsolatot tár fel. Tari János maga is részt vett a Hereditas egyesület alapításában, mely nem is annyira a hagyományőrzés, mint inkább a hagyománymentés mentén jött létre. A kultúra megtartását szolgálta az az aktus is, mikor Tari János bevitte hallgatóit az Egyesületbe, akik aktív szereplői lettek ezáltal kulturális eseményeknek, rendezvényeknek, kiállításoknak. Béres István és Korpics Márta közös tanulmánya a *Digitális tananyag – a jövő útja?* címmel Tari János e-learning tananyagát elemzi, egy tananyagfejlesztési projekt tanulságai között. Vizuális utalások és iránymutató táblák vezetnek minket a film és a kultúrtörténet különböző területeire, feltárva azok összefüggéseit. Hadzopulosz Dimitrisz hasonló témát elemez egy másik

szemszögből *E-learning és social media* című munkájában. A YouTube-ot, mint a vizuális tanítás és tanulás egy speciális eszközét hasonlítja össze az integrált multimédiás tartalmú e-learning anyagokkal. Utóbbi hátrányaként említi, hogy nem nyújtja az elkalandozás lehetőségét. A rész utolsó tanulmányában Tari János egykori tanítványa Kutai Gergely (*Mivé lettek az angyalok?*) Wim Wenders Berlin fölött az ég és Brad Silberling Angyalok városa című filmjének formanyelvét elemzi és hasonlítja össze. A két film kapcsolatán keresztül láttatja az európai és amerikai film közötti különbségeket.

Az utolsó negyedik *Zene, tánc* című fejezet Ágoston Béla *A Zabhegyezés forgatókönyvében* rendhagyó módon építi fel a filmkészítés és zeneszerzés közötti párhuzamot s hozza összefüggésbe a Zabhegyezés című láncmesével. Birinyi József *A hang mint szakrális jel* címmel közölt tanulmányában a szakrális kommunikáció és az audiális antropológia, illetve néprajz hatókörében vizsgálja és rendszerezi a hang fajtáit, tipológiáját. Fülemlé Ágnes *A 2013. évi Smithsonian Folklife Festival – Hungarian Heritage – Roots to Revival* című tanulmányában részletes összefoglalóját adja Magyarországon, a címben említett fesztiválon való részvételének. Rövid történeti összefoglaló után beszámol az előkészületekről, a pénzügyi háttérrel, a látogatottságról, a program koncepciójáról és arculatáról, a fellépőkről s végezetül a sajtóvisszhangról is. Felföldi László (*A rajz, a fotó és a film a magyar néptánc kutatás szolgálatában*) tanulmányát a néptánc kutatás történetének szenteli. A szerző végig járja a szakág előrehaladását a mozdulat leírásától kezdve, a rajzon és fotón keresztül a filmig. Timár Sándor és Timár Böske *A néptánc anyanyelvén – Alapelvek a játék- és a néptáncanyanyelv tanításához* című írásukban összefoglalóját adják több évtizedes tapasztalatuknak, melyet a táncoktatás terén szereztek. A Timár-módszert, melyet Kodály zenei anyanyelv elmélete ihletett, saját együttesükben, a Csillagszeműek-ben generációk óta sikerrel alkalmazzák. A kötet utolsó cikkében Kiss Ferenc *Pávaének* címmel ad elméleti és történeti összefoglalót színpadi zeneművének a Pávaének keletkezésének.

Jelen tanulmánykötet igazi kuriózum a tudományos palettán. Ahogy Tari János munkássága is, a könyv is ötvözi az oktatás, a tudomány és a művészet perspektíváit, de még azokat sokszor túl is haladja. A kötet szerkesztői Spannraft Marcellina és maga Tari János, akik rendkívüli gonddal válogatták és rendszerezték az írásokat, mely a szintézis létrehozásának valódi ígéretével kerülhet az olvasók kezébe.